

Přístup k dětem a mladistvým v agendách Probační a mediační služby směřující ke snížení rizik patologického chování

PhDr. Jana Mottlová, Ph.D.

Vedoucí střediska Probační a mediační služby Praha

Email: jmottlova@pms.justice.cz

Klíčová slova:

Probační a mediační služba, recidiva, resocializace, restorativní programy

Key words:

Probation and mediation service, re-offending, resocialization, restorative programs

Anotace:

Cílem této odborné studie je popsat úlohu Probační a mediační služby v rámci práce s mladistvými a dětmi do 15 let (dále jen mládež). Vedle představení role pracovníka Probační a mediační služby popsat kontext recidivy a možnosti jejího snížení prostřednictvím vhodných opatření s odkazem na legislativní úpravu v Trestním řádu (zákon č. 141/1961 Sb.), Trestním zákoníku (zákon č. 40/20009 Sb.) a v neposlední řadě v Zákoně o soudnictví ve věcech mládeže (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Pachatelům činů jinak trestných a pachatelům provinění ze skupiny mládeže je nutné věnovat jim zvýšenou péči, což vyžaduje mimo jiné multidisciplinární pojetí práce. Nevyhnutelné je propojit státní organizace, neziskové subjekty, školy, rodiny a v plné šíři tak využítí možností navazujících služeb.

Probační a mediační služba

Jedním z nezbytných článků v uplatňování alternativních trestů v ČR je již od schválení Zákona č.257/2000 Sb. O Probační a mediační službě právě tato organizace. Činnost PMS je součástí moderní a racionálně rozvíjené trestní politiky ČR - probační služby, která zajišťuje výkon alternativních trestů a opatření. Ty jsou dnes nedílnou součástí systému trestní spravedlnosti ve všech vyspělých zemích světa. Dle zákona o PMS byla služba zřízena za účelem výkonu probace - tj. organizování a vykonávání dohledu nad obviněnými a odsouzenými osobami, kontroly výkonu trestů nespojených s odnětím svobody a působení na pachatele tak, aby vedli řádný život, vyhověli soudem nebo státním zástupcem stanoveným podmínkám a tím došlo k obnově narušených právních a společenských vztahů. Úředníci PMS jsou rovněž oprávněni v rámci trestního

řízení k mimosoudnímu zprostředkování řešení konfliktu (mediaci) za účelem řešení sporu mezi pachatelem a poškozeným/obětí.

(Koncepce rozvoje probace a mediace v České republice do roku 2025)

Restorativní přístup

Restorativní justice je spojena s několika klíčovými principy a hodnotami. Ty jsou jakýmsi kompasem, který nám ukazuje, jakou cestou bychom se v konkrétním případě měli vydat. Každá konfliktní událost a každý spáchaný čin je specifický, proto nelze stanovit žádný univerzální restorativní program či techniku, které by bylo možné využít ve všech případech.

Pro kvalitní probační práci je také nutné, aby probační pracovníci vnímali a rozlišovali osobnostní a kulturní aspekty klientů.

Respekt

Pro restorativní justici je respekt jednou z klíčových hodnot. Je projevován nejen vůči oběti a dalším osobám, které byly postiženy spáchaným činem, ale i k pachateli.

Odpovědnost

Pachatel trestného činu je zodpovědný za způsobenou újmu a restorativní proces posiluje jeho motivaci k obnově narušených vztahů.

Dialog

Programy a techniky restorativní justice jsou založeny na různých formách dialogu mezi stranami konfliktu, mezi obětí, pachatelem a dalšími lidmi, kterých se událost trestného činu týká.

Participace

Restorativní justice usiluje o aktivní zapojení všech účastníků trestného činu, jejich blízkých a zástupců. Řešení celé události je v rukou těch, kterých se týká, nikoliv rozhodnutím jiné formální autority.

Vyváženost

Restorativní justice hledá znovunalezení rovnováhy v komunitě. Vyvažuje zájmy všech zúčastněných a hledá takové řešení, které bude přijatelné pro všechny strany. Princip vyváženosti ovšem nerelativizuje spáchaný čin ani jeho následky, za které nese odpovědnost pachatel.

Dobrovolnost

Participace účastníků události trestného činu je v restorativní justici vždy založena na dobrovolnosti. Žádný účastník, pachatele nevyjímaje, by neměl být k účasti donucen.

Pospolitost

Restorativní justice vždy usiluje o zapojení členů komunity, kde oběť a pachatel žijí. Nevnímá událost trestného činu jako oddělený a izolovaný akt, který by byl pouze soukromou záležitostí jeho aktérů.

Individualita

„Jedinečnost každého člověka je v restorativní justici vždy vyvažována ve vztahu k pospolitosti. Oba principy musí platit současně. Restorativní proces podporuje ve vzájemné pospolitosti rozdílnost a individualitu každého z nás.“ (Zehr, 2003, s. 39).

[ZEHR, Howard. Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.](#)

Trest je v pojetí restorativní justice viděn jako konflikt jedince se společností a trest zde neznamena a priori potrestání, ale je vnímán jako snaha o nápravu napáchané škody. Asi nejlépe filozofii restorativní justice v rámci alternativního potrestání vystihuje trest obecně prospěšných prací, kdy odsouzený prací na obecním zájmu (poskytovatelem může být nezisková organizace, škola, apod.) odčiní svůj protiprávní skutek.

Restorativní přístup není proces řízený tzv. „shora“. Naopak, možnosti a cesty k odstranění újmy hledají právě ti, kterých se trestných čin nejvíce týká, tedy oběť a pachatel. Restorativní justice, jak ji definuje ve svých publikacích Howard Zehr stojí na třech pilířích:

1, Újmy a potřeby

První pilíř se vztahuje primárně k oběti trestného činu. Jaká újma byla oběti způsobena a jaké má v souvislosti se spáchaným činem potřeby? Došlo k poškození dalších osob? Jestliže ano, jaké jsou jejich potřeby?

2, Závazky a povinnosti

Závazky a povinnosti vznikly v důsledku způsobené újmy a z ní vyplývajících potřeb oběti a dalších osob, které byly postiženy trestným činem. Odpovědnost za závazky a povinnosti nese pachatel trestného činu. Pachatel má tedy povinnost učinit všechny potřebné kroky k odstranění či alespoň zmírnění újmy způsobené oběti.

3, Angažovanost a účast

Předpokladem pro úspěšný restorativní proces je osobní angažovanost účastníků, tedy oběti a pachatele, případně dalších osob, které byly postiženy spáchaným činem.“

(Manuál dobré praxe, 2012, s. 15)

Retributivní přístup

Retributivní formu potrestání vystihuje jasná přímka zločin – trest, která klade důraz na potrestání pachatele bez bližšího zájmu o komunitu či osobu poškozeného či oběť. Retributivní justice aplikuje funkci trestu trestající, nikoliv výchovnou, reintegrační. Nejvyšším trestem v rámci chápání retributivní justice je trest smrti, který zastánci restorativní justice zásadně odmítají.

Forma justice je politickou záležitostí každého státu. Svoji roli hraje tradice či náboženství, které chápání trestu zásadně ovlivňuje. Moderní trendy v justici se však zejména díky pozitivním zkušenostem ze Skandinávie aplikují ve stále více zemích.

Je to právě moderní a dostatečně flexibilní justice, která je schopna správně vyhodnotit a následně vhodně potrestat pachatele trestné činnosti s pomocí nástrojů výše zmíněné restorativní justice, tedy formou alternativních trestů či odklonů. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., který vešel v platnost za doby ministra spravedlnosti Jiřího Pospíšila, umožňuje soudcům využít celé škály alternativních trestů, které mají za účel nejen

snížit počet vězněných osob v českých věznicích, ale vhodnými tresty také motivovat pachatele k nápravě svých činů a vyrovnání se se společností.

Dle informací OECD (aktuální údaje 5/2020, dohledatelné na <http://www.statista.com/statistics/300986/incarceration-rates-in-oecd-pocetries>) jsou země s nejvyšším počtem uvězněných na 100.000 obyvatel Spojené státy americké (655), následované Tureckem (344). Česká republika se se svými 197 uvězněnými na 100.000 obyvatel umístila v žebříčku OECD na 6. místě. Z evropských zemí nás dobíhá v počtu osob ve VTOS Polsko (195), Slovensko (195) a Estonsko (184). Na výčtu těchto zemí je jasně vidět postkomunistické dědictví retributivní justice a zaostávání za ostatními členskými státy EU, ve kterých má restorativní justice daleko delší historii a tradici. Na chvostu pomyslného žebříčku se pak nacházejí země, ve kterých je kladen důraz právě na principy restorativní justice a na alternativní tresty, např. Finsko (53), Švédsko (61), Norsko (63) či Německo (77). Výše uvedené údaje jasně odkazují na vztah mezi mírou recidivy a restorativními přístupy v trestní justici.

Alternativní tresty

Alternativními tresty chápeme všechny tresty, které nejsou spojeny s výkonem trestu odnětí svobody (nepodmíněné odnětí svobody), jsou tedy alternativou, která jedinci ponechává možnost zůstat ve svém přirozeném prostředí, neztratit kontakt se svým sociálním prostředím ani možnost výdělečné činnosti. Alternativní trest v kontextu restorativní justice tedy nepředstavuje pouze postih, ale nabízí zejména prostor pro změnu, ať už náhledu pachatele na svoji trestní kariéru, možnost odčinit trestný čin či mít prostor pro omluvu. Ze strany veřejnosti jsou alternativní tresty často chápány jako něco nadbytečného, obecně lze říci, že „populárnějším“ přístupem k trestu je přístup retributivní nežli restorativní. Nastavení trestních systémů tedy závisí na společenských elitách, které vládou v jednotlivých zemích a mají přístup k moci zákonodárné, a mění se historicky i geograficky.

„S vývojem lidské společnosti se pohled na trest a trestání postupně humanizoval. Ve starověku převládal především trest smrti a tělesné tresty. Dalším trestem, který se svým způsobem blíží trestu odnětí svobody, bylo v raných dobách otroctví. Otroctví znamenalo zbavení osobní svobody a lidských práv. V Řecku a v Římě byl otrok degradován na věc. Otroky se stávali původně svobodní občané, kteří nebyli schopni splatit své dluhy, ale rovněž se otroky stávali zloději.

Nejblíže se k dnešnímu pojetí trestu odnětí svobody přiblížili Římané, kteří oplývali několika instituty vyloučení jedince ze společnosti. Jedním z nejstarších byl institut psance. Psancem byla osoba, která spáchala pro společnost nežádoucí čin a ostatní členové této pospolitosti měli zakázáno psanci poskytovat životně důležité prostředky (stravu, ošacení, příbytek apod.). V pozdějších dobách Římané tento institut nahradili institutem dočasného a trvalého vyhnanství, jehož těžší formou bylo doživotní vyhoštění se ztrátou občanských a majetkových práv.“ (Štěrbá, 2007, s. 15)

Filozofie alternativních trestů sahá do původních společností Nového Zélandu, tichomořských ostrovů či indiánských kmenů Severní Ameriky, jejichž členové praktikovali to, co dnes nazýváme obecně prospěšnými pracemi, tedy odpracování viny a újmy, dále byl v jejich společenstvích trest předjednáván se všemi členy např. kmene, tento postup bychom mohli přirovnat k restorativním či rodinným konferencím či roli PMS v rámci přípravného řízení.

Z pedagogického i trestně právního hlediska rozlišujeme tři hlavní funkce trestu:

a) napravit škodu,

b) zabránit, aby se nesprávné chování opakovalo,

c) zbavit viníka pocitu viny - mentálně hygienický předpoklad účinnosti trestu, který je mnohdy neoprávněně opomíjen. (Štěrbá, 2007, s. 16)

Tyto funkce trestu odpovídají filozofii restorativního přístupu v trestní justici a korespondují s činnostmi vyvíjenými PMS.

PMS nefiguruje v realizaci všech níže uvedených trestů, pro úplnost je však třeba uvést alternativní tresty tak, jak jsou zakotveny v trestním zákoníku.

Alternativní tresty ukládané dospělým osobám

Alternativní tresty ukládané dospělým osobám jsou vymezeny v trestním zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb. a jsou následující:

- a) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení)
- b) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
- c) domácí vězení
- d) obecně prospěšné práce
- e) propadnutí majetku nebo propadnutí náhradní hodnoty
- f) peněžitý trest
- g) propadnutí věci
- h) zákaz držení a chovu zvířat
- ch) zákaz činnosti
- i) zákaz pobytu
- j) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- k) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání
- l) ztrátu vojenské hodnosti
- m) vyhoštění

Dopustí-li se dítě **činu jinak trestného**, což je jiné **pojmenování pro trestní čin**, používané pro tuto věkovou skupinu pachatelů, může mu soud pro mládež uložit následující opatření (většinou na základě psychologického posudku pedagogicko-psychologické poradny):

- a) výchovnou povinnost
- b) výchovné omezení
- c) napomenutí s výstrahou
- d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného programu ve středisku výchovné péče
- e) dohled probačního úředníka
- f) ochrannou výchovu
- g) ochranné léčení

Opatření ukládaná mladistvým pachatelům

U mladistvých pachatelů, tedy pachatelů, kteří spáchali provinění mezi patnáctým a osmnáctým rokem věku, může soud pro mládež dle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. sáhnout k následujícím opatřením:

Výchovná opatření:

- 1) dohled probačního úředníka
- 2) probační program
- 3) výchovné povinnosti
- 4) výchovná omezení
- 5) napomenutí s výstrahou

Ochranná opatření:

- 1) ochranné léčení
- 2) zabezpečování detence
- 3) zabránění věci
- 4) ochranná výchova

Trestní opatření:

Obr. č. 1 Informační leták Probační a mediační služby – Justice pro mládež

- 1) obecně prospěšné práce
- 2) peněžité opatření
- 3) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu
- 4) propadnutí věci
- 5) zákaz činnosti
- 6) vyhoštění
- 7) domácí vězení
- 8) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce
- 9) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení)
- 10) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem
- 11) odnětí svobody nepodmíněně

Alternativní tresty v gesci PMS

Adresa našeho pracoviště:

Další informace o našich službách naleznete na internetové adrese:

www.pmscr.cz

PMS PROBATIONÍ A MEDIÁČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

Veškerá činnost Probationí a mediační služby je bezplatná.

Justice a děti
Problémy můžete řešit s námi, nikdy není příliš pozdě

Poznámky:

Integrace pachatele
Participace poškozeného
Ochrana společnosti

Obr. č. 2 Informační leták Probationí a mediační služby - Děti

PMS realizuje dohled nad výkonem alternativních trestů tam, kde je nutná spolupráce s externími subjekty, například s poskytovateli obecně prospěšných prací, dále tam, kde soud uložil odsouzené osobě dohled probačního úředníka, a to z důvodu nutnosti sledovat, zdali tato osoba vede řádný život či zda splňuje podmínky a omezení, které soud uložil. Stejně soud postupuje u osob podmíněně propouštěných z výkonu trestu odnětí svobody, u osob v ochranné léčbě (i když tato agenda je v porovnání s ostatními agendami spadajícími do kompetence PMS zanedbatelná), dále soud pověřuje činností PMS v případech domácího vězení či trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní či jiné společenské akce.

Trest a trestní opatření obecně prospěšné práce (dále jen OPP, resp. TO OPP)

„Obecně prospěšné práce jsou nejčastěji ukládaným alternativním trestem v České republice. Nabízejí odsouzenému možnost odpracovat si svůj trest, neboli vlastní aktivitou odčinit své protiprávní jednání. Úspěšně vykonané OPP přinášejí prospěch jak společnosti (práce odsouzených sleduje obecný prospěch), tak odsouzenému, který v případě vykonaných OPP pokračuje ve svém životě s "čistým štítem", řečí právníků: "dojde k zahlazení odsouzení". Nelze také pominout nesporný finanční přínos této alternativy, která nezatěžuje stát vysokými náklady jako věznění a přinášejí státu prospěch ve formě zdarma vykonané práce.

Podmínky uložení a výkonu trestu OPP upravuje trestní zákoník v §§ 62, 63, 64 a 65 zákona č. 40/2009 Sb., podmínky nařízení, odkladu, přerušení, upuštění a přeměny trestu OPP pak trestní řád v §§ 335-240 zákona č. 140/1961 Sb., podmínky uložení OPP jako přiměřené povinnosti v rámci podmíněného propuštění upravuje trestní zákoník § 89 odst.2, 3 zákona č. 40/2009 Sb..“ (Trest obecně prospěšných prací [online]. Praha: Probační a mediační služba. [Cit. 23.10.2016]. Dostupné z: <http://www.pmscr.cz>)

Trest či trestní opatření odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, tzv. podmíněné odsouzení s dohledem

Podmíněné odsouzení s dohledem probačního úředníka je druhou největší agendou PMS a nabízí prostor pro řadu probačních činností ze strany probačních pracovníků.

„Podmínky uložení a výkonu dohledu obecně, včetně povinností pachatele a oprávnění a povinností probačního úředníka upravují §§ 49-51 trestního zákoníku, u podmíněného odkladu výkonu trestu s dohledem pak ještě § 84 trestního zákoníku, podmíněného odsouzení s dohledem § 86TZ a §§ 329 a 330 trestního řádu a podmínky uložení dohledu jako přiměřené povinnosti v rámci podmíněného propuštění pak § 89 odst. 1 trestního zákoníku a § 331 odst. 5 trestního řádu.“

U dětí a mladistvých se jedná o paralelu v případě výchovného opatření -dohled probačního úředníka.

(Probace – dohled nad odsouzenými [online]. Praha: Probační a mediační služba. Dostupné z: <http://www.pmscr.cz>)

Trest či trestní opatření domácího vězení (dále jen TDV, resp. TODV)

Obr.č. 3 Elektronický monitorovací systém v ČR

Trest, popř. trestní opatření domácího vězení je alternativním trestem, který byl s účinností od 1.1.2020 zaveden novým trestním zákoníkem a který rozšiřuje škálu alternativních trestů, jenž je možné ukládat dospělým za spáchané trestné činy nebo mladistvým za spáchaná provinění. Tento trest je v trestním zákoníku uveden jako druhý nejpřísnější trest za trestem odnětí svobody. Podmínkou jeho uložení je písemný slib pachatele, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly trestu poskytne potřebnou součinnost.

Ukládání a výkon trestu domácího vězení jsou upraveny v trestním zákoníku § 60 a § 61 zákona č. 40/2009 Sb. a v trestním řádu § 334 písm. a) až g) zákona č. 140/1961 Sb.

Soud může uložit trest domácího vězení v maximální výměře až na dvě léta. Trest spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době stanovené soudem tak, aby výkon trestu nebránil zaměstnání odsouzeného, potřebné lékařské péči či účasti na bohoslužbách i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna. Soud také může odsouzenému uložit přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život či nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil. Jde-li o mladistvého pachatele či pachatele ve věku blízkém věku mladistvých, může soud uložit též některá z výchovných opatření, např. dohled probačního úředníka (§ 15 až § 20

zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Zákon č. 218/2003 Sb.). Odsouzený je povinen hradit náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení, jejichž výši upravuje Ministerstvo spravedlnosti vyhláškou.

Počátek výkonu trestu domácího vězení stanoví soud tak, aby si odsouzený mohl obstarat své záležitosti. Změny v místě výkonu trestu domácího vězení a čase, ve kterém je odsouzený povinen jej vykonávat, jsou možné pouze ze závažných důvodů a závisí na rozhodnutí soudu. V odůvodněných případech může soudce rozhodnout také o odkladu nebo přerušení výkonu trestu.

Podmíněné propuštění s uloženou povinností, aby se propuštěný zdržoval v určeném čase ve svém obydlí nebo jeho části a jeho právní úprava

Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody ve věznicí s uloženou povinností, aby se odsouzený zdržoval v určeném čase ve svém obydlí nebo jeho části je jedním z dalších způsobů rozšíření a diferenciací alternativních trestů vedoucí ke snižování vězeňské populace.

Soud může uložit podmíněně propuštěnému z trestu odnětí svobody povinnost zdržovat se v určené době ve svém obydlí v maximální výměře až na jeden rok. Soud také může odsouzenému uložit další přiměřené omezení nebo přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život či podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil.

Počátek výkonu povinnosti zdržovat se v určené době ve svém obydlí stanoví soud okamžitě po podmíněném propuštění z výkonu odnětí svobody. Změny v místě výkonu povinnosti domácího vězení a čase, ve kterém je odsouzený povinen jej vykonávat, jsou možné pouze ze závažných důvodů a závisí na rozhodnutí soudu.

Příprava k uložení trestu – předběžné šetření

Důležitou činností probačního úředníka před uložení trestu domácího vězení nebo povinnosti zdržovat se v rámci podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody v určené době ve svém obydlí je realizace tzv. institutu předběžného šetření. Tato činnost směřuje ke zjištění důležitých okolností pro uložení tohoto trestu nebo povinnosti, tj. aktuálních bytových a sociálních poměrů pachatele a dalších okolností, které mají na případné uložení trestu domácího vězení nebo uložené povinnosti vliv.

Spolupráce probačního úředníka a pachatele je podmíněna jeho souhlasem a je uskutečňována v těch případech, u kterých jsou splněny podmínky pro uložení tohoto trestu nebo povinnosti. Probační úředník může na základě provedení základní analýzy rizik a potřeb pachatele a zjištění potřeb a zájmů oběti trestného činu navrhnout soudu uložení přiměřených omezení nebo povinností obviněnému.

Práce s poškozeným/obětí

Navázání spolupráce probačního úředníka s obětí trestného činu je průběžnou a nedílnou součástí jeho práce. Od prvního kontaktu s pachatelem se probační úředník zajímá o jeho postoj k oběti nebo poškozené organizaci, o jeho stanovisko náhradě škody a o jeho aktuální možnost vzniklou škodu uhradit. Svou spoluprací s obětí a pachatelem zaměřuje k nápravě vztahů narušených trestným činem včetně náhrady škody.

Kontrola výkonu trestu domácího vězení a uložené povinnosti zdržovat se v určené době ve svém obydlí u podmíněně propuštěného z výkonu trestu odnětí svobody

Nástroj, který u obviněných, obžalovaných či odsouzených (dále jen monitorovaných osob) slouží ke kontrole trestu domácího vězení, kontrole povinnosti zdržovat se v obydlí, kontrole zákazu vstupu na určitá místa nebo ke kontrole požívání alkoholu slouží elektronický monitoring (EM). EM lze také využít k elektronické ochraně oběti.

Na realizaci elektronického monitoringu se podílí Probační a mediační služba a Ministerstvo spravedlnosti ČR prostřednictvím operačního střediska. EM může být použit v případech zajištění trestu domácího vězení, nahrazení vazby některým z opatření, nahrazením vazby dohledem probačního úředníka za současného uložení povinnosti zdržovat se v obydlí a podmíněně propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za současného uložení povinnosti zdržovat se v obydlí. Elektronický monitoring umožňuje monitorované osobě vykonat trest či opatření na svobodě, což umožňuje zůstat s rodinou a v kontaktu s přáteli, neztratit zaměstnání, odčinit důsledky trestného činu, nahradit škodu atd.

Technicky je EM zajištěn základnovou stanicí, což je zařízení, které se umísťuje v obydlí monitorované osoby, je nezeměnitelně spárované s náramkem a slouží k zaměření prostoru. Náramek je zařízení připevňované na dolní končetinu monitorované

osoby v oblasti kotníku, které umožňuje lokalizaci monitorované osoby a kontrolu její přítomnosti v obydlí (nebo v jiném příkázaném či zakázaném prostoru) v soudem stanoveném čase. Komunikátor je dotykový mobilní telefon s aplikací, která umožňuje operačnímu středisku a PMS komunikaci s monitorovanou nebo chráněnou osobou. K elektronické ochraně oběti slouží komunikátor s aplikací, která chráněnou osobu upozorní na skutečnost, že se k ní monitorovaná osoba přiblížila na menší než povolenou vzdálenost. Soud může využít EM pro zvýšení ochrany oběti pouze v případech, kdy je současně elektronicky monitorován pomocí náramku a základnové stanice také obviněný či odsouzený. Elektronickou ochranu oběti nelze využít, pokud oběť nesouhlasí s podmínkami ochrany. Využití ochrany oběti pomocí EM je vždy dobrovolné.

Postup v případě maření výkonu trestu

Každé neplnění podmínek výkonu trestu, nedodržování uložených přiměřených omezení a povinností sděluje probační úředník soudu. Pokud odsouzený maří výkon tohoto trestu, soud rozhodne o přeměně zbytku nevykonaného trestu domácího vězení v trest odnětí svobody. V případě maření uložené povinnosti zdržovat se v určené době ve svém obydlí informuje probační úředník příslušný soud. Na základě toho může soud rozhodnout o výkonu zbytku nevykonaného trestu odnětím svobody.

<https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni/>

PROBAČNÍ PROGRAMY PRO MLADISTVÉ

Základní informace

Probačním programem pro mladistvé, tj. programem ve smyslu znění § 17 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen zákon č. 218/2003 Sb.) se rozumí: „zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným.“ (zákon č. 218/2003 Sb., § 17 odst. 1).

Probační program může mladistvému uložit soud pro mládež a v přípravném řízení i státní zástupce. Při rozhodnutí o uložení tohoto výchovného opatření je potřeba zohlednit, aby probační program byl „vhodný vzhledem k potřebám mladistvého a zájmům společnosti“, aby bylo zajištěno, že mladistvému byla „poskytnuta dostatečná možnost seznámit se s obsahem probačního programu“ a aby bylo nepochybné, že „mladistvý souhlasí se svou účastí na něm“. (zákon č. 218/2003 Sb. ve znění § 17 odst. 2, písm. a) – c)). Probační program ve smyslu znění § 17 zákona č. 218/2003 Sb. nelze uložit dítěti mladšímu patnácti let. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže pro případ osob mladších patnácti let počítá s možností uložení opatření, a to „zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče“ (§ 93 odst. 1 písm. b)).

Zákon č. 218/2003 Sb. dále uvádí, že výkonem probačního programu soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce pověří probačního úředníka. Probační úředník je rovněž dle uvedeného zákona povinen bez zbytečného odkladu soudu pro mládež nebo státnímu zástupci, který probační program uložil, podat zprávu o ukončení probačního programu a jeho výsledku.

Probační program může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce uložit jen se souhlasem mladistvého, proti kterému je řízení vedeno. Mladistvý může kdykoli v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení svůj souhlas odvolat, a to prohlášením adresovaným soudu pro mládež a v přípravném řízení státnímu zástupci. Výkon

probačního programu tím končí. Neplní-li mladistvý v průběhu vykonávacího řízení uložený probační program, postupuje probační úředník podle § 80 odst. 4 zákona č. 218/2003 Sb.

V souvislosti s přijetím zákona č. 218/2003 Sb. a s plněním úkolů v této oblasti je úkolem Probační a mediační služby (dále jen PMS) podporovat vytváření a rozvoj probačních a jiných podpůrných sociálních programů, které budou navazovat na působení pracovníků PMS. Tyto programy budou schopny naplňovat požadavky zákona č. 218/2003 Sb. tím, že budou efektivně působit na začlenění pachatele do sociálního prostředí a obnovení jeho sociálních vztahů. Aby bylo možné takový úkol naplnit, musí být vytvořen transparentní a pružný systém, který nabídne jasně definované, dostupné, kvalitní a účinné programy sociálních služeb, které budou odrážet současnou úroveň poznání v této oblasti a vycházet vstříc potřebám PMS a jejich klientů. Existence PRP je nedílnou součástí systému uplatňování alternativních trestů a alternativ k potrestání v souladu s přístupem restorativní justice.

Akreditační řízení

Udělení akreditace pouze programům, které splňují standardy kvality (průběžně ověřováno systémem inspekcí) a na základě zavedení transparentních pravidel a kritérií pro vytváření, hodnocení a uplatňování účinných a efektivních programů zaměřených na snižování rizik opakování trestné činnosti, vedení pachatelů k naplňování jejich odpovědnosti a životu v souladu se zákonem a ochraně společnosti, zaručuje jejich efektivnost a využitelnost v maximální možné míře v uplatňování alternativních trestů a opatření.

Akreditační řízení probíhá dle Metodiky Ministerstva spravedlnosti (metodika hodnocení kvality probačních programů). Smyslem akreditačního řízení je posouzení kvality probačního programu průkazným způsobem. Jednotlivé standardy kvality popisují důležité charakteristiky kvalitního programu a kvalitního poskytovatele programu (organizace, fyzické osoby). K jednotlivým standardům jsou vztažena měřitelná a ověřitelná kritéria. Standardy jsou rozděleny do tří oblastí, které odpovídají sledovaným aspektům posuzovaných poskytovatelů a programů, tj. proces poskytování služby, personální zajištění a požadavky na ekonomické a materiální zabezpečení.

Akreditační řízení je tříkolové. V prvním kole je provedena evidence žádostí a kontrola splnění všech formálních náležitostí. Ve druhém kole jsou formálně prověřené žádosti včetně příloh a veškeré dokumentace předány k prostudování komisi expertů – hodnotitelů. Ve třetím kole jsou doporučení expertů postoupena Akreditační komisi MSp, která zpracuje finální doporučení k udělení/neudělení řádné akreditace probačním programům, které předloží ke konečnému rozhodnutí ministru spravedlnosti. Udělená řádná akreditace probačnímu programu je platná 3 roky od data jejího vystavení. Udělená řádná akreditace s podmínkou je platná jeden rok. Pokud jsou ve stanovené lhůtě odstraněny zjištěné nedostatky probačního programu, je přeměněna v řádnou akreditaci platnou na 3 roky.

Základní informace o vyhlášení akreditačního řízení, potřebné formuláře a výsledky akreditačního řízení jsou zveřejňovány na internetových stránkách :

www.justice.cz a www.pmscr.cz.

Na stránkách Ministerstva spravedlnosti je uveden aktuální seznam akreditovaných probačních programů.

Dotační řízení

Dle Metodiky Ministerstva spravedlnosti ČR pro poskytování finančních prostředků ze státního rozpočtu ČR nestátním neziskovým subjektům realizujícím probační programy lze finanční prostředky poskytnout pouze subjektům žádajícím o přidělení finančních prostředků na realizaci probačního programu, kterým byla udělena řádná akreditace nebo řádná akreditace s podmínkou, (a jsou zapsáni v seznamu vedeném Ministerstvem spravedlnosti ČR v souladu s metodikou vyhlášeného řádného akreditačního řízení pro probační programy ve smyslu § 17 zákona č. 218/2003 Sb.)

V dotačním řízení mají prioritu takové probační programy, které svým obsahem reagují na konkrétní potřeby mladistvých v daném regionu a s jejichž uložením jsou spojena konkrétní očekávání, ke kterým patří zejména snížení rizika opakování trestné činnosti.

Dotační řízení je dvoukolové, po technickém (administrativním) posouzení projektů provede Hodnotící komise kvalitativní a finanční vyhodnocení projektů a předá Dotační komisi MSp návrh rozhodnutí o míře podpory projektu. Dotační komise MSp

globálně posoudí, zda nedochází k nehospodárnému vynaložení prostředků a zda byly zváženy všechny zúčastněné společenské zájmy, a předloží návrh ke konečnému rozhodnutí ministru spravedlnosti, který svým podpisem stvrdí přidělení konkrétní výše finančních prostředků na jednotlivé projekty.

Základní informace o vyhlášení dotačního řízení, potřebné formuláře a výsledky dotačního řízení jsou zveřejňovány na internetových stránkách www.justice.cz, na stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR.

Monitorování realizace probačních programů

Jednotlivé probační programy jsou realizovány ve spolupráci s příslušnými středisky PMS. Zpětná vazba je získávána od pracovníků PMS (specialistů pro práci s mládeží) a samotných poskytovatelů. Poskytování akreditovaných probačních programů, kterým byla ze státního rozpočtu ČR přidělena dotace na realizaci probačního programu, jsou povinni kromě konečného vyúčtování přidělených prostředků předložit zprávu o realizaci programu. Tato data jsou shromažďována ředitelstvem Probační a mediační služby, vyhodnocována a předkládána Radě pro probaci a mediaci. Zpětnou vazbu také obdrží vedoucí středisek Probační a mediační služby.

PROXIMA SOCIALE: Popis projektu –

Východiska projektu

a) charakteristika problému, jeho příčin a dopadu na cílovou skupinu:

Probační program Proxima Sociale určený pro mladistvé pachatele protiprávních činů je program postavený na principu restorativní justice a naplňující paragraf 17 ods. 1 Zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže („Probačním programem se rozumí zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným. Probační program schvaluje ministr spravedlnosti a zapisuje se do seznamu probačních programů vedeného ministerstvem spravedlnosti.“).

b) popis způsobu řešení problému

Projekt tak umožňuje mladistvým delikventům na základě doporučení PMS ČR v přípravě řízení, či poté již z nařízení st. zástupce či soudu za podmínek daných programem absolvovat tento program, který byl v posledních třech letech jediným akreditovaným probačním programem pro mladistvé v soudním kraji Praze, soudních okresech Praze – západ a Praze - východ.

Probační program Proxima Sociale je nastaven tak, aby jej klienti vnímali jako jednu z posledních možností, jak a kde změnit své jednání do budoucna, a to i ve vztahu k protiprávnímu jednání.

Z praktického hlediska je projekt schopen velmi rychle reagovat na aktuální problematická témata mládeže a vnášet je jak do odborných platforem (např. setkání k hromadným rvačkám v rámci prevence kriminality na MHMP, setkání pracovníků pražských NZDM služeb, setkání s kurátory apod.), tak i druhým směrem ke klientům v rámci přímé práce s nimi (např. odbornými rozbory situace kolem hromadných rvaček z pohledu PČR, magistrátu, škol, kurátorů, veřejnosti). Toto vše je možné díky praxi lektorů z jejich dřívější pozice pracovníků nízkoprahových služeb a znalosti „ulice“ a

jevů, které se zde vyskytují. Díky tomu jsou lektoři relevantním zdrojem informací jak pro klienty, kteří je tak více slyší a respektují, tak i odborné platformy, kam jsou schopni přinášet aktuální informace. Výše uvedené vnímáme jako významný přínos pro prevenci kriminality.

c) Uvedení dotačních priorit, které projekt splňuje:

- terapeuticky zaměřený program, který zahrnuje komplexní spolupráci s mladistvým a jeho sociálním okolím
- program zahrnuje aktivity vedoucí k vytváření pracovních návyků
- program zahrnuje posilování finanční gramotnosti
- program podporuje udržení mladistvých ve vzdělávacím procesu

Cílem projektu je resocializace mladistvých, kteří jsou do probačního programu doporučení Probační a mediační službou ČR, prostřednictvím tematických skupinových setkání, individuálních setkání a v neposlední řadě pracovní zátěžových výjezdů.

Projekt je zaměřen na rozvoj nekriminálních vzorců chování a posílení odpovědnosti za sebe a své chování (vč. snahy o urovnání vztahů s obětí protiprávního jednání), posílení schopnosti akceptovat společenská pravidla a normy, posílení pozitivních rodinných vazeb, rozšíření zájmů a posílení vazeb na nerizikové sociální prostředí, sebezpoznání, posílení sociálních a komunikačních dovedností a schopnosti adekvátně reagovat na zátěžové situace, rozvoj a posílení pracovních dovedností a návyků, zlepšení finanční gramotnosti, schopnosti plánovat.

Principy Probačního programu Proxima Sociale vycházejí z kognitivně behaviorální terapie, zaměřují se na změnu chování prostřednictvím změny postojů, práci s režimovými prvky, pracují s udržením struktury, nácvikem modelových situací, korekcí chování, posílením pozitivních vazeb na nekriminální prostředí. Projekt se konkrétně také zaměřuje na kontrolu běžných každodenních činností a povinností, tvorbu režimu, především formou dodržování struktury při setkávání, výjezdech, pochopení a využívání systematičnosti a řádu, trénink sociálních a komunikačních dovedností, trénink sebekontroly, poskytnutí základního poradenského servisu dle potřeb klienta, posílení pozitivních rodinných vazeb (např. navíc nabízené nepovinné poradensko-výchovné konzultace pro rodiče), trénink asertivity nejenom ke svému okolí, ale i sám k sobě.

Popis cílové skupiny

Cílovou skupinou Probačního programu Proxima Sociale jsou mladiství pachatelé protiprávních činů, muži i ženy ve věku 15 až 18 let (po individuálním zvážení výjimečně i starší, pokud se provinili před 18. rokem) ze soudního kraje Praha, okresů Praha – západ a Praha - východ, u kterých je z trestněprávního hlediska indikováno uplatnění odklonu od standardního průběhu v trestním řízení či je uloženo výchovné opatření podrobit se programu sociálního výcviku. Program je vhodný především pro mladistvé, kteří souhlasí se zařazením do programu, přijímají vinu a důsledky své trestné činnosti a jsou alespoň částečně motivováni ke změně. Zároveň je schopen bez omezení pracovat i s klienty, kteří motivováni nejsou, resp. jejich motivace je účelová a to především v přípravném řízení. Klienty doporučuje ze zákona PMS ČR. Z hlediska sociální anamnézy jsou pro zařazení do programu vhodní zejména klienti nerespektující či záměrně porušující společenská pravidla a normy, s probíhajícím či s neukončeným vzděláním nebo selhávající ve vzdělávání (opakování ročníků, přestupy ze škol, reparáty, konflikty, celkový prospěch, docházka, ...), s častým střídáním brigád či zaměstnání např. z důvodu porušování vnitřních pravidel zaměstnavatele (na základě praxe), kl. neumějící hospodařit s financemi, s problémy v rodině jakými jsou narušené či nefunkční citové vazby, rozvody, nerespektování rodičů nebo naopak hyperprotektivní rodiče apod., dále klienti s nerozvinutými sociálními a komunikačními dovednostmi, nezvládanou verbální, případně fyzickou agresí, hlásící se k různým subkulturám, experimentující s drogou, dopouštějící se krádeží či šikany, promiskuity apod. V ideálním případě se zaměřuje na prvotrestané, v současné praxi se však jedná i o klienty se souběhem trestních řízení, či opakovanými proviněními – nejčastěji to jsou: krádež, loupež, poškozování cizí věci, rvačka, výtržnictví, ublížení na zdraví, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, znásilnění, šíření pornografie, nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL, přechovávání OPL, hanobení národa, rasy a přesvědčení, podpora a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů, apod., po individuálním zvážení i nedbalostní protiprávní činy.

a) Přínos projektu pro cílovou skupinu

Hlavní přínosem pro klienty, z hlediska společnosti i jich samých, je rozvíjení jejich sociálních dovedností, osobnosti mladistvého klienta a celkového řešení jeho životní situace (např. urovnávání naboraných vztahů v rodině, přijetí zodpovědnosti za spáchané provinění a životního směřování, odčinění psychické újmy...) jakožto prevence delikventního jednání a zároveň žádoucího společenského začleňování v budoucnu. Přínosem, především z hlediska trestněprávního, je pro klienty mít možnost absolvovat probační program, a to v náležité kvalitě, garantované posouzením MSp ČR. Tím

pádem mít i možnost lepšího posuzování v jejich trestně - právním řízení st. zástupcem a soudem před usnesením či již jako výchovného opatření. V důsledku tak dostat možnost podmíněného zastavení trestního stíhání, či se vyhnout VTOS – pro klienty tak mít možnost např. dostudovat, či zůstat v zaměstnání, dále nenarušit rodinné vazby, ušetřit finanční prostředky (jak klientské, tak i státní) apod. Nemalý dopad má účast v trestně právním řízení a účast v Probačním programu i na vrstevníky a kamarády klientů, neboť vidí, že právní systém je funkční a-i když často s velkou časovou prodlevou-klienty nakonec dostihne. To rovněž působí preventivně.

4. Strategie řešení problému a plán postupu

Posláním projektu je poskytovat odbornou podporu, pomoc a radu mladistvým pachatelům protiprávních činů při řešení důsledků jejich protiprávní činnosti, usilovat o jejich začlenění do běžného života a snižovat rizika jejich recidivy.

V celém projektu je kladen důraz na změnu dosavadních rizikových postojů a chování; na změně se pracuje s klientem v rámci skupinových sezení, individuální podpory i zátěžových výjezdů. V rámci projektu jde o aplikaci kontrolních a režimových prvků intervence s poskytováním psychosociální pomoci při řešení důsledků protiprávní činnosti, zvládání životních problémů a při odstraňování kriminogenních faktorů. Projekt od svého počátku pracuje na principech KBT. Tento typ přístupu je v odborné literatuře popsán jako funkční a vhodný nástroj práce vedoucí ke změnám v postojích a v chování mladistvých pachatelů protiprávních činů. Efektivitu KBT přístupů potvrzují i výzkumy. V praxi projekt využívá prvků KBT v podobě držení struktury, důsledné kontroly úkolů, hraní scének, nácviků modelových a korektivních situací apod. Tento způsob práce se jeví jako funkční, efektivní, navíc pro klienty přijatelný a zajímavý (což je důležité z hlediska jejich motivace pro setrvání v programu). Rovněž využívá technik zážitkové pedagogiky a sebepoznávacích zátěžových prvků (zejm. na výjezdech).

Projekt užívá především následující nástroje, metody a formy sociální práce s klientem: **režim, kontrola, poradenství, skupinová práce** (dynamicky orientovaná s využitím prvků skupinové psychoterapie), **pobytové pracovní - výjezdové aktivity, individuální práce, zapojení rodiny, doprovodná práce** (dle zájmu klienta např. na úřady apod.), **volnočasové aktivity** (nabízí i možnost individuálně se zapojit do dalších dobrovolných, návazných aktivit/služeb Proxima Sociale o.p.s.). Dalším důležitým prvkem je znalost lektorů rizikového prostředí klientů („ulice“) z jejich sociální práce s neorganizovanými dětmi a mládeží v rámci nízkoprahových klubů a terénní práce (klienti je tak nemají čím „překvapit“, rozumí jejich jazyku, postojům a chování – to však neznamená, že s nimi souhlasí) a schopnost otevřené komunikace o výše uvedeném.

Velkou roli hraje vhodnost programu pro konkrétního klienta, proto pracovníci již na začátku pečlivě posuzují potřeby a možnosti klienta. Důležitý je také vhodný výběr členů skupiny s PMS.

Základní standardní Probační program Proxima Sociale je postaven na 3 základních povinných intervencích a 2 doplňkových dobrovolných:

- povinná skupinová setkání – „skupiny“
- povinná individuální setkání – „individuály“
- povinné pobytové výjezdy
- nepovinné rodičovské poradensko-výchovné konzultace
- nepovinné předběžové individuální setkání

Celkově projekt realizuje 2 běhy (turnusy) standardního probačního programu za rok. Každý běh zahrnuje (z pohledu 1 klienta): minimálně 26 skupinových setkání (26x2h, část v Praze, větší část na výjezdech) a minimálně 5 individuálních setkání (5x1h), 2 zátěžově pracovní výjezdy (5 + 3 dny). Nabízí i nepovinné rodičovské poradensko-výchovné konzultace (max. 2x1h) a dále pro klienty, kteří uzavírají dohodu o vstupu do programu výrazně dříve před samotným startem běhu, nepovinná předběžová individuální setkání (max 2x1h).

Dále mají klienti v průběhu celého roku možnost účasti v pilotním rozšíření o návazné Individuální konzultace pro vyloučené či absolventy, a to v části povinné i dobrovolné, viz níže.

Celkem program počítá se vstupem minimálně s 18 klienty/rok (tj. cca 8 v každém běhu + cca 2 v návazném pilotním individuálním rozšíření – povinném). Vychází ze zkušenosti minulých dvou let.

V rámci skupinových setkání se tematicky a společným výběrem se skupinou zaměřují na: přijetí vlastní zodpovědnosti (co jsem provedl, moje minulost a budoucnost, určování priorit, koho jsem přečinem zasáhl, jak můžu napravit, co se mi daří a ne-daří...), nácvik sebekontroly (co mě naštve, co zklidní, základy psychohygieny,...), agresivitu (tělesné projevy, dynamika), konflikty a způsoby jejich řešení (ve škole, na ulici, na diskotéce, s vrstevníky, s partnerem, s rodiči, co je a není např. nutná obrana apod.), jak předejít problémům (např. právní důsledky a hranice trestní odpovědnosti, hierarchie a co si můžu dovolit), co je a není trestný čin a přestupek (např. množství držení OPL), odmítání a asertivitu, rizikové situace v životě (např. já a drogy, parta,...), já a moje chování (celkový náhled a uvědomování si, kde se nacházím), umění plánovat a směřování k mým cílům (SMART metoda, krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé plány – co pro to musím dělat, stanovení časového harmonogramu dne), jak

trávit volný čas (jak to mám nyní, jaké jsou mé bezpečné sítě,...), legální možnosti získání peněz (rizika práce na černo, jak si najít brigádu, práci, trénink psaní životopisu a motivačního dopisu, nácvik pracovního pohovoru) a jak s nimi nakládat (stanovení finančního rozpočtu, znalost životních nákladů apod.), jak se zachovat v těžké situaci (jaké jsou moje priority – jsou v pořádku a legální, nyní možné?), moje zábava bezpečně, vztahy (jak vybírat kamarády a udržet ty dobré), partnerské vztahy (co je pro mě v pořádku, jak vycházet s partnerem,...), rodinné vazby (rozbor situací, kde je to špatně; jak dělat rodinnou pohodu, jak můžu pomoci s domácností,...)

V individuálních setkáních je společně s klientem vypracován individuální plán. Tím se rozumí stanovení osobních cílů klienta a systematická práce na jejich naplňování. Tyto cíle si stanovuje na začátku programu dle systému SMART. Rovněž v rámci těchto individuálních setkání dáváme prostor pro individuální poradenství našich klientů např. i z výše uvedených tematických oblastí.

Výjezdy pomáhají nastartovat skupinovou dynamiku, klienti se musí starat sami o sebe i celou skupinu prostřednictvím společného vaření, nákupu potravin a v neposlední řadě i pracovní terapií, která je na výjezdech realizována formou úklidů, mytí nádobí, přípravou dřeva na topnou sezonu, odklizení sněhu apod.

Skupinová i individuální setkání poskytují klientům efektivní zpětnou vazbu, pomáhají jim lépe se zorientovat ve vlastní situaci, zlepšit jejich komunikační dovednosti, učí je jednat alternativně ke svému dosavadnímu rizikovému chování a zamezují rozvoji dalšího kriminálního chování. Velký důraz je kladen na režim a strukturu setkání, zodpovědnost klientů a důslednost ze strany realizátorů.

Rodičovské poradensko – výchovné konzultace jsou možné ve formátu s klientem či bez něj, o své účasti rozhoduje sám klient, ze strany Proxiama sociale je jeho účast doporučována. V rámci setkání sehodnotí klientovo zapojení do programu, ale bez konkrétních sdělených informací, tak aby byla zachována jeho důvěra v program. Rodič si zároveň může vyžádat náš náhled na určitou situaci, pak opět sdělujeme naše dobré zkušenosti, a co se nám osvědčilo v práci s klienty (především partnerský odpovědný přístup obou stran, vzájemná důvěra, snaha o přímou, jasnou komunikaci, společné definování cíle, určení jasných hranic apod.), nesdělujeme konkrétní informace od klienta. Osvědčeným modelem pro vyjasnění hranice s rodiči o sdílených informacích je sdělení toho, že program je určený pro mladistvé, potřeba opravdového zájmu o program související s navázanou důvěrou a že za dokončení programu je zodpovědný samotný klient.

Předběhová individuální setkání slouží jako seznamovací a udržovací konzultace pro klienta, které mají udržet jeho motivaci k účasti v programu. Náplní je uzavírání a podrobné vysvětlení Dohody o vstupu do programu a dodatku (viz dále), očekávání klienta od programu a rozbor jeho obav, případně již jednotlivé zakázky, které klient na setkání přináší. V případě, že klient zakázku nemá, pouštějí se lektori do rozboru klientových témat souvisejících s jeho osobou, životem či přečinem.

V rámci pilotního rozšíření projektu o návazné Individuální konzultace (povinné) zůstávají cíle a cílová skupina stejné s vymezením toho, že se jedná o klienty, kteří byli ze standardního základního programu vyloučeni, nebo jej úspěšně absolvovali, ale opět spáchali přečin. Jedná se o pravidelná 1,5h individuální setkání, kterých je 10, cca 1x/7 - 14 dní po dobu 2,5 - 4 měsíců, která jsou koncipována tématy, případně technikami stejně jako standardní probační program. Změnou proti standardnímu skupinovému programu, vzhledem k tomu, že klienti již prošli programem či z něho byli vyloučeni, větší náročnost pro jeho absolvování, přestože záměrně neobsahují skupinová sezení a výjezdy (z důvodu kapacitního naplnění). Klienti musí plnit úkoly ze setkání, dále i aktivně přinášet témata ze svých životů, kterým se následně věnují a celkově mnohem více a zodpovědněji přistupovat k programu, neboť se jedná o speciální šanci navíc k většinou promarněné příležitosti absolvovat standardní program. Klienty do rozšíření doporučuje rovněž PMS skrze svá střediska.

Novým prvkem pilotního rozšíření projektu o návazné individuální konzultace je část dobrovolná, z roku 2020. Toto rozšíření, vzešlé z potřeb klientů a ze společných jednání s PMS Střediskem Praha v roce 2019, umožňuje některým klientům následnou individuální práci i po samotném jejich absolvování standardního Probačního programu Proxima Sociale nebo absolvování pilotního rozšíření o návazné Individuální konzultace (povinné). Důvodem může být jejich životní situace, fáze, v jaké je jejich případ, usnesení soudu. Četnost bude stanovována po dohodě s PMS ČR a jejich jednotlivými středisky dle potřeby konkrétního klienta, předběžně uvažují o min cca 6-8 individuálních setkáních/klient/s časovou dotací 1h. Klienty doporučuje PMS, a je i nabízeno ze strany poskytovatele klientům rovnou.

Obr. č. 4 Z pětidenního výjezdu s klienty v rámci programu Proxima sociale

Prevence

K primární prevenci sociálně patologických jevů, kterou vnímáme jako nezbytnou pro snížení kriminality dětí a mládeže aktivně přispívá nja území hlavního města Městská policie hl.m. Prahy, oddělení prevence. Nabízí širokou paletu preventivně vzdělávacích programů skupiny SPJ (sociálně patologických jevů). Tyto programy skupiny SPJ jsou určeny pro základní školy, druhá kategorie programů skupiny SPJ pak pro školy střední a střední odborná učiliště.

Objednávky programů skupiny SPJ Bc. Michal PETR
koordinátor skupiny Sociálně patologických jevů
Oddělení prevence Městská policie hl.m. Prahy Dolnoměcholupská 27/58 109 00
Praha 10
telefon: 222 025 874 e-mail: petr.prev@mppraha.cz

Nabídka preventivně vzdělávacích programů skupiny SPJ pro SŠ a SOU

Základní programová nabídka		
1. ročník	<i>Listina základních práv a svobod</i> /Práva a povinnosti v praxi/	45. minut
2. ročník	<i>Šikana, mobbing a bossing</i> /Problematika vztahů v kolektivech/	45. minut
3. ročník	<i>Kriminalita mladistvých</i> /Jednání, odpovědnost, sankce/	45. minut
4. ročník	<i>Právního vědomí II.</i> /Práva, zákony, policie, justice/	90. minut

Nadstavbové programy	
2. ročník	<i>Omamně a psychotropní látky</i> /Drogy z pohledu zákona a policie/
	<i>Sociálně patologické jevy</i> /Přehled, vývoj, nebezpečnost/
3. ročník	<i>Bezpečí žen a dívek v Praze (Dívky)</i> /Zásady předcházení rizikovým situacím/
	<i>Sebeobrana z pohledu zákona (Chlapci)</i> /Nutná obrana a krajní nouze/
	<i>Oběť a svědek trestného činu</i> /Trestní oznámení, stížnost, svědectví/
4. ročník	<i>Právní aspekty dopravní nehody</i>
	<i>Dívácké násilí a extremismus v ČR</i>

Obr. č. 5 Nabídka preventivně vzdělávacích programů skupiny SPJ pro SŠ a SOU

<https://www.mppraha.cz/prevence-mp-2/item/4002-socialne-patologicke-jevy>

Nabídka preventivně vzdělávacích programů skupiny SPJ pro ZŠ

Témata jsou přizpůsobena konkrétním věkovým skupinám a jsou vzájemně propojena. Následující nabídka vznikala na základě dlouhodobých zkušeností, jak našich, tak i jednotlivých vzdělávacích institucí. Současná podoba je výsledkem zkušeností a mnohaleté praxe z preventivního působení na školách a dle našeho názoru obsahuje stěžejní programy, které jsou potřebné pro zodpovědně prováděnou prevenci sociálně patologických jevů a kvalitní rozvoj občanské společnosti. Všechny námi nabízené programy jsou realizovány zcela zdarma.

5. třída	Drogy I. <i>/ tabákové výrobky, alkohol, léky/</i>	45. minut
6. třída	Šikana a násilí v dětských kolektivech	45. minut
7. třída	Kriminalita dětí I. <i>/ jednání, odpovědnost, následek/</i>	45. minut
8. třída	Drogy II. – drogy a zákon <i>/ zneužívání omamných a psychotropních látek/</i>	45. minut
9. třída	Základy právního vědomí I. <i>/ zákony v souvislostech: trestní zákoník, trestní řád, přestupkový zákon/</i>	90. minut

Stručná charakteristika jednotlivých programů níže.

Rodinné skupinové konference

Rodinné skupinové konference (RSK) Probační a mediační služba nově využívá při řešení protiprávního jednání dětí a mladistvých restorativní program - rodinné skupinové konference. Jedná se o řízené společné setkání pachatele, oběti, jejich blízkých osob a také zástupců komunity, která byla protiprávním jednáním zasažena (spolužáci, učitelé, sousedé...). Zapojením všech zúčastněných usiluje PMS o to, aby si dospívající pachatelé uvědomili následky svých činů. Konference tak mohou přispět k nalezení přiměřeného způsobu potrestání pachatele a současně zohlednit zájmy oběti i dotčené komunity. Kazuistika a zkušenosti ředitele ZŠ.

Za „kolébku“ rodinných skupinových konferencí je považován Nový Zéland. Ve snaze řešit velký podíl mladistvých z řad původního obyvatelstva mezi pachateli trestných činů byl v této zemi přijat v roce 1989 zákon, který umožnil využít tzv. „Whanau konference“ jako standardní způsob projednání všech méně závažných případů. Novozélandský model konferencí se následně stal inspirací pro další země, mimo jiné Austrálii, USA, Severní Irsko, Belgie či Holandsko. Přes rozdíly, které se v praxi objevují a které souvisejí se snahou přizpůsobit konference místním podmínkám, zůstávají jejich základní principy stejné. Jde především o **respekt pro rodinné příslušníky, možnost vyjádření** pro všechny účastníky, **citlivost ke kulturním i rodinným odlišnostem** a důraz na **zapojení oběti** do rozhodnutí o řešení případu a o nápravě škody. Využití rodinných skupinových konferencí v České republice usnadňuje skutečnost, že principy restorativní justice jsou jedním z koncepčních východisek **systemu soudnictví ve věcech mládeže**. Důraz není kladen na potrestání pachatele, ale spíše na hledání způsobu, jak mu umožnit žít v souladu se zákonem, nalézt své sociální uplatnění a zároveň předejít konfliktním situacím souvisejícím se stíhanou trestnou činností.

http://www.ok.cz/iksp/docs/iksp2019ix_rsk.pdf

Statistická data

10/2018	klasifikace	Celkový počet	Objasněnost	Spácháno nezletilými	Spácháno mladistvými	Spácháno dětmi
	vraždy	88	89,8%	0	2	2
	násilná kriminalita	11 695	65,9%	190	331	496
	mravnostní kriminalita	2 310	62,8%	133	225	358
	krádeže vloupáním	17 750	22,5%	88	161	234
	krádeže prosté	50 333	26,1%	136	339	464
	ostatní majetková kriminalita	15 340	22,7%	50	65	112
	majetková kriminalita	83 423	24,7%	274	565	810
	ostatní kriminalita	23 021	72,5%	245	437	670
	obecná kriminalita	120 449	38,6%	842	1 558	2 334
	zbývající kriminalita	22 064	82,5%	35	46	77
	hospodářská kriminalita	21 440	49,8%	34	83	116
	vojenské a protiústavní činy	10	80,0%	0	0	0
	CELKOVÁ KRIMINALITA	163 963	46,0%	911	1 687	2 527

Obr. č.7 Statistická data kriminality k říjnu 2018

10/2019	klasifikace	Celkový počet	Objasněnost	Spácháno nezletilými	Spácháno mladistvými	Spácháno dětmi
	vraždy	112	84,8%	0	4	4
	násilná kriminalita	11 786	64,6%	220	332	527
	mravnostní kriminalita	2 385	63,0%	143	242	384
	krádeže vloupáním	17 930	22,9%	78	171	224
	krádeže prosté	50 141	28,1%	168	304	454
	ostatní majetková kriminalita	16 541	22,7%	74	131	201
	majetková kriminalita	84 612	25,9%	320	606	879
	ostatní kriminalita	23 597	72,1%	291	424	697
	obecná kriminalita	122 380	39,3%	974	1 604	2 487
	zbývající kriminalita	25 171	73,4%	16	55	69
	hospodářská kriminalita	20 804	44,8%	47	72	114
	vojenské a protiústavní činy	48	10,4%	0	0	0
	CELKOVÁ KRIMINALITA	168 480	45,0%	1 037	1 731	2 670

Obr. č. 8 Statistická data kriminality k říjnu 2019

10/2020	klasifikace	Celkový počet	Objasněnost	Spácháno nezletilými	Spácháno mladistvými	Spácháno dětmi
	vraždy	115	90,4%	1	1	2
	násilná kriminalita	10 764	60,8%	151	268	393
	mravnostní kriminalita	2 271	52,4%	129	133	261
	krádeže vloupáním	17 734	21,6%	67	127	178
	krádeže prosté	40 972	29,1%	150	296	435
	ostatní majetková kriminalita	14 251	20,3%	60	77	130
	majetková kriminalita	72 957	25,6%	277	500	743
	ostatní kriminalita	21 674	69,9%	256	419	656
	obecná kriminalita	107 666	38,6%	813	1 320	2 053
	zbývající kriminalita	22 113	67,8%	16	43	59
	hospodářská kriminalita	16 154	39,8%	34	55	87
	vojenské a protiústavní činy	18	38,9%	0	0	0
	CELKOVÁ KRIMINALITA	145 998	43,1%	863	1 418	2 199

Obr. č 9 Statistická data kriminality k říjnu 2020

<https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2018.aspx>

Zde jsou uvedeny statistická data, získaná ze stránek Policie ČR, která znázorňují počty jednotlivých typů trestných činů, provinění a činů jinak trestných.

Pro přehlednost byly vybrány zejména trestné činy vztahující se k cílové skupině dětí a mladistvých.

Při zachycení počtů vždy k desátému měsíci let 2018, 2019 a 2020 (aby mohl být porovnán i letošní rok) je viditelná klesající tendence, která mohla být v roce 2020 v důsledku nové nestandardní situace způsobené nouzovým stavem (koronavirem).

Shrnutí

Jak uvádí IKSP (Institut pro kriminologii a sociální prevenci) – „Výrazným mezníkem v pojetí zacházení s mladými lidmi, kteří se dopustili nějakého asociálního činu, se stal zákon o soudnictví ve věcech mládeže. (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.)

Tento zákon je založen na zásadě pomocné úlohy trestní represe a zohledňuje celou řadu moderních trendů včetně restorativní justice. Při tomto postupu se v zásadě vychází z myšlenky, že mladí lidé jsou v převažující míře tvárnými osobnostmi, jejichž trestná činnost nebývá příliš závažná a lze ji ovlivnit natolik, že nedojde ke kriminální recidivě. Zákon má k dispozici celou řadu trestněprávních institutů, jejichž situaci přiměřená, promyšlená a tvůrčí aplikace orgány činnými v trestním řízení může k tomuto cíli významně napomoci. I když z dlouhodobého hlediska bylo možné pozorovat klesající trend v oblasti registrované kriminality mladistvých a též činů jinak trestných dětí mladších patnácti let, přesto však stále dochází i k případům recidivní delikvence mladých lidí.

<http://www.ok.cz/iksp/docs/458.pdf>

Je jistě zapotřebí zabývat se komplexněji otázkami příčin a podmínek recidivního jednání, identifikovat zdroje opakování antisociálního chování poté, co mladý člověk prošel zkušeností soudního projednání (a s ním spojeného procesu vyšetřování) své trestné činnosti. Zvláště pak, bylo-li mu za ni uloženo nějaké výchovné či trestní opatření. Je našim cílem pracovat tak, aby se trestní represe neminula svým účinkem, byly vzaty v úvahu faktory, které celou problematiku ovlivňují.

Ač jde o práci soustavnou a nikdy nekončící, věřím, že jedině spolupráce všech zainteresovaných na poli trestní justice, prevence i represe povede ke snížení kriminality mládeže.

Zdroje:

1. Koncepce rozvoje probace a mediace v České republice do roku 2025
2. Manuál dobré praxe, 2012, Probační a mediační služba
3. ŠTĚRBA, Vladislav. Penologie. Praha: Armex, 2007. Skripta pro střední a vyšší odborné školy. ISBN 978-80-86795-48-5.
4. ZEHR, Howard. Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.

Vypracováno pro účely Policejní akademie České republiky v Praze

V Praze dne 16.11.2020

PhDr. Jana Mottlová, Ph.D.

